

ODPOVĚDI MPSV NA DOTAZY OSPOD

LEDEN-BŘEZEN 2022

Obsah

1. Právní moc poručníka.....	1
2. Předběžná opatření.....	3
3. Určení otcovství.....	4
4. Zvláštní spisová dokumentace.....	6

1. Právní moc poručníka

Dotaz:

Obracíme se na Vás s dotazem ve věci dítěte, jehož poručníkem je jmenován OSPOD. Jedná se o dítě, které je umístěno z důvodu svého mentálního postižení v DOZP. DOZP žádá, aby poručník podepsal přihlášku na SŠ praktickou. Domníváme se správně, že poručník tak může učinit i bez svolení soudu?

Dále byla z DOZP doručena žádost, aby poručník vyslovil souhlas k umístěným dětem - s pořizováním a zveřejněním fotografií a videozáznamu nezletilého během poskytování sociální služby (např. ze společenských a kulturních akcí, výletů, léčebně-rehabilitačních pobytů, terapeutických aktivit atd.) a s uveřejňováním na webu DOZP, v prostorách DOZP, v tištěných médiích, rozhlasových a televizních médiích.

Jsme si vědomi, že sociální služby potřebují prezentovat své služby, nicméně jsme i v rámci metodické činnosti ve ZDVOP řešili zveřejňování fotografií a videí svěřených dětí s tím, že primární je ochrana práv dětí na zachování soukromí a důstojnosti. Po projednání se ZDVOP nejsou např. na facebooku uveřejňovány fotky dětí, resp. došlo k dohodě tak, že lze uveřejnit např. foto ze společné akce (táborák), kde nebudou záběry na obličeje dětí, nebudou zveřejňována jména ani bližší informace k dítěti.

U dětí, které jsou umístěny v DOZP, se jedná zpravidla o děti s významně sníženými rozumovými schopnostmi, které nejsou schopny pochopit dosah uveřejňování fotek či videí.

Odpověď MPSV:

Podle § 877 odst. 2 obč. zák. *za významnou záležitost se považují zejména... volba vzdělání ... dítěte.* Podle § 934 odst. 1 obč. zák. *každé rozhodnutí poručníka v nikoli běžné záležitosti týkající se dítěte musí být schváleno soudem. K právnímu jednání poručníka, k němuž schází potřebný souhlas soudu, se nepřihlíží. K zápisu na střední školu tedy poručník na rozdíl rodiče jako zákonného zástupce potřebuje souhlas soudu, jinak by se jednalo o právní jednání pouze zdánlivé.* Občanský zákoník ovšem nevymezuje, zda schválení soudu musí být předběžné nebo následné, nicméně z povahy sankce –

zdánlivost jednání – je u přihlášky na střední školu možné se domnívat, že schválení by mělo být spíše předběžné, neboť u zdánlivých právních jednání na rozdíl od jednání „jen“ neplatných není konvalidace možná (cf. § 586 nebo § 898 odst. 4 obč. zák.) a nepřihlíží se k nim bez dalšího (jako by nikdy nebyla učiněna). Avšak podle § 60g školského zákona *k potvrzení úmyslu uchazeče stát se žákem příslušného oboru vzdělání v dané střední škole slouží zápisový lístek. Svůj úmysl vzdělávat se v dané střední škole potvrdí uchazeč nebo zákonný zástupce nezletilého uchazeče odevzdáním zápisového lístku řediteli školy, který rozhodl o jeho přijetí ke vzdělávání, a to nejpozději do 10 pracovních dnů ode dne oznámení rozhodnutí. Nepotvrdí-li uchazeč nebo zákonný zástupce nezletilého uchazeče odevzdáním zápisového lístku úmysl vzdělávat se ve střední škole, zanikají posledním dnem lhůty právní účinky rozhodnutí o přijetí tohoto uchazeče ke vzdělávání.*

Ačkoli tedy, je-li pro to prostor, je patrně vhodnější mít předběžné schválení soudu již k podání přihlášky na střední školu, domníváme se, že to není s ohledem na citovanou úpravu nezbytné. Podání přihlášky a složení přijímací zkoušky, jakož i následně dokončené správní řízení o přijetí uchazeče, je pouze podmínkou pro to, aby se uchazeč stal od 1. 9. žákem střední školy, všechna tato jednání ve svém souhrnu nejsou tedy ještě „volbou vzdělání“ v právním slova smyslu (nejsou ještě závazná). Právním jednáním, kterým teprve je proces přijetí na střední školu stvrzen, je teprve „odevzdání zápisového lístku“. Proto jsme názoru, že vykonatelný souhlas poručenského soudu je nezbytné mít nejpozději až ke dni odevzdání zápisového lístku, tedy nejpozději do 10 dnů ode dne oznámení rozhodnutí o přijetí.

Co se týče souhlasu s nakládáním s osobními údaji není v tomto vymezení příliš širokého rozsahu čili, zda jej ještě lze považovat za „běžné“ jednání (tedy zda v takovémto rozsahu by nebylo nezbytné vyžádat si schválení poručenského soudu, pokud by poručník hodlal souhlas udělit, což samozřejmě povinen není). Pokud ano, stejně i pro poručníka platí podle § 875 odst. 2 obč. zák., že *před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, sdělí rodiče dítěti vše potřebné, aby si mohlo vytvořit vlastní názor o dané záležitosti a rodičům jej sdělit; to neplatí, není-li dítě schopno sdělení náležitě přijmout nebo není schopno vytvořit si vlastní názor nebo není schopno tento názor rodičům sdělit. Názoru dítěte rodiče věnují patřičnou pozornost a berou názor dítěte při rozhodování v úvahu.* Pořizování obrazových a zvukových záznamů patří mezi osobnostní práva člověka (§ 84 a souv. obč. zák.). A contr. § 458 obč. zák. sice platí, že rozhodování o osobnostních právech tohoto druhu není vyloučeno z rozhodovací kompetence poručníka, nicméně je zřejmé, že jde o citlivou otázku. Nelze tedy kategoricky říci ani, že poručník není oprávněn (i bez schválení soudem) takový souhlas dát, ani, že je sice oprávněn takový souhlas dát, ale dát by jej neměl, na druhou stranu by však k takovému souhlasu neměl přistupovat jako k pouhé formalitě („podpis na papír“), ale měl by zvážit individuální okolnosti, a především názor poručence. Z dotazu je zřejmé, že jde o poručence mladistvého, a současně, že jde sice o poručence mentálně postiženého, avšak schopného zřejmě studia na střední škole, proto lze mít za to, že je schopen se k věci po náležitém vysvětlení vyjádřit a že je na místě jeho názoru věnovat patřičnou pozornost, byť v tomto smyslu vyslovujete určité výhrady stran mentální kapacity poručence. **Opatrnost a citlivost z Vaší strany v rámci metodického vedení je tedy zcela na místě a ministerstvo tento Váš postoj plně sdílí. Po poručníku je tedy třeba požadovat, aby k uvedené žádosti nepřistupoval mechanicky, ale aby velice pečlivě zvážil všechna pro a proti a především, je-li to možné, bral v úvahu názor poručence vyslovený po jeho náležitém poučení.**

2. Předběžná opatření

Dotaz:

obracíme se na Vás s dotazem v souvislosti s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí a zákona o zvláštních řízeních soudních ve věci předběžných opatření.

Nemáme jasno v tom, zda u dětí umístěných mimo vlastní rodinu na základě předběžného opatření, zejména do pěstounské péče na přechodnou dobu dle starého znění zákona, je nutno nově po 3 (případně po 6) měsících podávat návrh na prodloužení PO. Řízení ve věci samé bylo zahájeno návrhem na svěřeni dítěte do pěstounské péče, tudíž dle původního znění zákona PO platí až do meritorního rozhodnutí soudu ve věci samé. Z žádné z prezentací uveřejněných na webu MPSV ani z konzultace s některými soudci jsme nezískali jednoznačnou odpověď, proto by nám velmi pomohlo aktuální stanovisko.

Odpověď MPSV:

Ve Vámi popisované situaci závisí režim trvání předběžného opatření o svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu (PPPD) zejména na tom, kdy bylo zahájeno řízení ve věci samé, tj. kdy byl soudu podán návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče.

Pokud k podání návrhu (k zahájení řízení ve věci samé) došlo do 31. 12. 2021, uplatní se § 459 odst. 2 z.ř.s. ve znění účinném do 31. 12. 2021, tj. předběžné opatření o svěřeni dítěte do PPPD bude trvat do doby, než se stane vykonatelným rozhodnutí ve věci samé nebo rozhodnutí, kterým bylo předběžné opatření zrušeno.

Naopak v případě, že by k zahájení řízení ve věci samé (k podání návrhu soudu na vydání rozsudku) došlo až v období od 1. 1. 2022, uplatní se již na podmínky doby trvání předběžného opatření o svěřeni dítěte do PPPD a jeho případného prodloužení nové znění § 459 a § 460 odst. 1 z.ř.s., ve znění zákona č. 363/2021 Sb. Podle této úpravy nesmí základní (prvotní) doba trvání předběžného opatření nařízeného podle § 452 z.ř.s. přesáhnout 3 měsíce od jeho vykonatelnosti s tím, že *bylo-li před uplynutím této doby zahájeno řízení ve věci samé, může soud předběžné opatření opakovaně prodloužit tak, aby celková doba trvání předběžného opatření nepřesáhla 6 měsíců od jeho vykonatelnosti. Poté lze trvání předběžného opatření výjimečně opakovaně prodloužit na nezbytně nutnou dobu v délce nepřesahující 3 měsíce jen tehdy, nebylo-li z vážných důvodů a objektivních příčin možné v této době skončit důkazní řízení ve věci samé.*

V případě zahájení řízení ve věci samé po 1. 1. 2022 **by tak bylo nutné před uplynutím doby 3 měsíců od vykonatelnosti předběžného opatření o svěřeni dítěte do PPPD podat soudu návrh na prodloužení doby trvání předběžného opatření na nezbytně nutnou dobu**, nejdéle na dobu 6 měsíců od vykonatelnosti (vydání) předběžného opatření.

Konzultovali jsme tuto otázku na pracovním jednání rovněž s kolegy z legislativního odboru Ministerstva spravedlnosti, kteří potvrdili, že vzhledem k absenci přechodného ustanovení k části čtrnácté zákona č. 363/2021 Sb. (změna zákona o zvláštních řízeních soudních) není možné, aby se po 1. 1. 2022 prodlužování doby trvání jakéhokoliv předběžného opatření podle § 452 z.ř.s. řídilo „starým“

zněním zákona účinným do 31. 12. 2021, a to ani když se jedná o předběžné opatření vydané před 1. 1. 2022.

3. Určení otcovství

Dotaz:

Dovoluji se na Vás obrátit s dotazem. Aktuálně vyřizuji stížnost stěžovatele na činnost pracovníka OSPOD. Jedná se o biologického otce dítěte, který není zapsán v RL dítěte. Tam je uveden manžel matky, který je cizinec, sám prohlašuje, že není otcem dítěte, vyživovací povinnost nehradí a dítě ho nezná. Naproti tomu již od narození dítěte, kterému je v současné době 2,5 let, projevuje značný zájem jeho biologický otec, který se různě domáhá svých práv. Jeho otcovství prokazuje zpracovaným posudkem z oboru genetiky a lze jej považovat za prokázané. Soud přiznal biologickému otci právo styku s nezletilou, a to osobní, i audiovizuální. Kontakt je s problémy, protože matka má tendence styku bránit a není spolehlivá v dohodách o kontaktu. Mezi rodiči je vyhrocená komunikace. Je podáno již mnoho návrhů na výkon rozhodnutí a matce byla již několikrát uložena pokuta. Ze spisové dokumentace, kterou jsem prostudovala vyplývá, že otec je pro OSPOD obtížným klientem, velmi často se na ně obrací a chce, aby matku poučili a aby pomohli tomu, že bude probíhat jeho kontakt s dcerou minimálně v rozsahu, který má uložený soudem. OSPOD s otcem již příliš komunikovat nechce, odkazuje na to, že jsou „pouze“ kolizní opatrovníci a směřují ho se vším k soudu. Jednání jsou ovšem zdoluhavá, ani nejvyšší státní zastupitelství, na které se otec obrátil nemohl v otázce určení otcovství pomoci, neboť již tuto kompetenci od novely OZ nemá. Aktuálně probíhá u soudu řízení o určení příbuzenství k dítěti a rozšíření styku – návrh podal otec. OSPOD nenechal nahlédnout otce do spisové dokumentace Om, o což otec žádal s odkazem na úpravu v ZSPOD, kdy otec, který není v RL nemá dle jejich názoru přiznanou rodičovskou odpovědnost a nelze tedy aby do spisu nahlédl. Odmítají mu tedy i poskytovat informace na jeho žádosti a vlastně neřeší ani problematiku jednání matky ve vztahu ke kontaktům dcery s otcem. OSPOD doposud nechtěl zařadit nezletilou do § 6 ZSPOD, nespátřují ohrožení, odkazují pouze na svou roli kolizního opatrovníka. Na druhou stranu soud ve svých rozhodnutích hovoří o biologickém otci jako o „otci“, nechává ho nahlédnout do soudního spisu, kde je účastníkem řízení (a odtud také získává zprávy, které podává opatrovník k soudu a stěžuje si na ně).

Vzhledem k tomu, že musím vyhodnotit důvodnost stížnosti otce, který si stěžuje na konkrétní situace s výkonem kolizního opatrovnictví, ale také s přístupem konkrétní pracovnice, zabývám se také tím, do jaké míry je možné sdělovat mu informace při vyřizování stížnosti. Můj dotaz tedy zní, zda biologickému otci pouze v krátkosti sdělit výsledek stížnosti v obecné rovině a odkázat na mlčenlivost s tím, že po právní stránce nemá přiznanou rodičovskou odpovědnost, anebo má jakožto biologický otec, kterého již i matka takto uznává a dítě ho oslovuje otcem, právo na klasické vyřízení stížnosti, tzn. i s informacemi, které souvisí se situací dítěte a jsou obsahem spisu Om.

Odpověď MPSV:

Otcovství jako osobní status je v našem pojetí značně formální, neboť je založeno matričním zápisem. Fakticky silnější postavení má tzv. putativní (tzn. v rodném listě nezapsaný) otec, domáhající se určení svého otcovství, v případě, kdy dítě otce v matrice otce zapsaného nemá. V případě, že dítě otce v matrice zapsaného má, musí výroku o případném určení otcovství předcházet výrok o popření otcovství. Řízení o popření otcovství je až na jednu výjimku výlučně návrhové, přičemž manžel matky

má 6měsíční propadnou lhůtu k podání návrhu, stejně jako matka (u otce počítáno od zjištění skutečnosti, že není otcem, u matky od narození dítěte). Pouze v případě třetí domněnky otcovství platí, že „lze řízení o popření takto určeného otcovství zahájit i bez návrhu, vyžaduje-li to zřejmý zájem dítěte a mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva“, v případě uplatnění první domněnky otcovství uvedené neplatí. Podle § 792 obč. zák. pak platí, že „je-li návrh na popření otcovství podán po uplynutí popěrné lhůty, může soud rozhodnout, že zmeškání lhůty promíjí, pokud to vyžadují zájem dítěte a veřejný pořádek“, jedná se v zásadě o jediné ustanovení, které prolamuje velice přísnou ochranu matričního otcovství manžela matky. Vámi zmíněná dřívější úprava vstupu nejvyššího státního zastupitelství návrhem na popření otcovství je od r. 2013 nahrazena úpravou § 793 obč. zák., podle něhož „vyžaduje-li to zřejmý zájem dítěte a mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva, může soud i bez návrhu zahájit řízení o popření otcovství, bylo-li otcovství určeno souhlasným prohlášením rodičů, ale otec dítěte takto určený nemůže být jeho otcem. Soud zpravidla současně pozastaví výkon rodičovské odpovědnosti.“ Tato úprava se tedy týká opět pouze třetí domněnky, ale nelze ji použít v případě určení otcovství podle první domněnky čili v případě otcovství manžela matky.

Je tedy otázka na základě, čeho se vedou předmětná rodinně-právní řízení v dané věci, zřejmě jediné, co přichází v úvahu, je skutečnost, kdy manžel matky sám podal návrh na popření otcovství. Popř. půjde o popěrné řízení související s rozvodem manželství ve smyslu § 777 obč. zák.

Každopádně až do okamžiku vykonatelnosti, resp. právní moci rozhodnutí soudu o popření otcovství manžela matky a současně o novém určení otcovství putativního otce, je putativní otec z hlediska práva vůči dítěti cizí osobou. Pakliže soud v jeho případě dříve upravil styk s dítětem, nejedná se o úpravu styku rodiče s dítětem podle ust. § 887 až 891 obč. zák., ale o úpravu vztahu dítěte s jinými příbuznými a dalšími osobami podle § 927 obč. zák. Zde nejde o úpravu statusovou a ani v případě přiznání práva styku takové jiné osoby s dítětem není obsahem rozhodnutí přiznání části výkonu rodičovské odpovědnosti takové osobě.

Pro orgán sociálně-právní ochrany dětí není tedy putativní otec ani rodičem, ani jinou osobou odpovědnou za výchovu, a nevztahují se na takovou osobu žádná oprávnění ani povinnosti rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte ve smyslu např. § 9, § 11 odst. 1 písm. a) ve spojení s odst. 5, § 53 odst. 2 ve spojení s odst. 3 a zejména ne § 55 odst. 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Soud s putativním otcem rovněž nejedná jako s otcem ve smyslu nositele a vykonavatele rodičovské odpovědnosti, ale pouze jako s účastníkem soudního řízení. Z toho hlediska má tato osoba jako účastník řízení samozřejmě právo na nahlížení do soudního spisu. Na nahlížení do spisové dokumentace ochrany mládeže ovšem právo nemá, a to ani obecně ve smyslu zmíněného § 55 odst. 6 zákona o SPOD, tak tím spíše ani ve vztahu k opatrovnické dokumentaci nově podle § 55 odst. 2. Jak však bylo uvedeno rovněž výše, putativní otec nemá právo ani na poskytnutí preventivní a poradenské činnosti, neboť není ani rodičem, ani jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte ve smyslu § 2a písm. a) zákona o SPOD.

Samotné vedení soudního řízení o popření a určení otcovství nebo o úpravě vztahů dítěte s jinými osobami samozřejmě není důvodem pro zařazení dítěte do evidence ochrany mládeže podle § 54 písm. a) zákona o SPOD jako dítěte „ohroženého“.

Váš závěr ohledně obsahu sdělení o výsledku přešetření způsobu vyřízení stížnosti putativního otce tedy považujeme za správný. Stěžovateli by neměly být sdělovány žádné skutečnosti, týkající osobních údajů jiných osob. Samozřejmě mohou se v něm ale objevit ty skutečnosti, které jsou nebo mohou být stěžovateli známy i z průběhu soudního řízení, neboť v jejich případě trvání na zachování mlčenlivosti postrádá význam.

Není-li účastník soudního řízení spokojen s výkonem procesního opatrovnictví jiného účastníka nebo domnívá-li se, že není vhodné, aby dosavadní opatrovník byl nadále opatrovníkem, může toto stanovisko směřovat soudu popř. může soudu navrhnout změnu osoby opatrovníka. Jedná se o procesní vztahy v soudním řízení. Stěžovatele je tedy na místě odkázat na opatrovnický soud dítěte, orgány sociálně-právní ochrany dětí nejsou kompetentní jeho námitky či návrhy v této záležitosti řešit.

4. Zvláštní spisová dokumentace

Dotaz:

Máme jeden dotaz k vedení zvláštní spisové dokumentace. V § 755 odst. 2 písm. a) OZ je uvedeno, že „...zájem dítěte na trvání manželství soud zjistí i dotazem u opatrovníka jmenovaného soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu.“ Některé soudy se našich ORP, které byly opatrovníkem, takto ptají. Dotaz však přijde až v okamžiku, kdy je řízení o V+V již ukončeno a opatrovnický spis by měl být již uzavřen.

Kam tedy tuto žádost a odpověď vložit? Vztahuje se (i v uvedené citaci) k roli opatrovníka, ale samotné opatrovnické řízení je již vždy když se řeší rozvod, ukončeno. Vložit tedy písemnosti jen do běžného spisu SPOD (takový ten spis co se zakládá, když není Om), nebo je možné dodatečně vložit písemnosti do již uzavřeného opatrovnického spisu?

Odpověď MPSV:

Navrhujeme tento postup:

- do uzavřeného spisu již nelze vkládat další dokumenty, ale lze do něj v případě potřeby nahlížet
- pro opatrovnický spis platí skartační lhůta 15 let následujících po skončení roku, ve kterém byl opatrovnický spis **uzavřen** (tj. nemusí to být 15 let po vyřazení dítěte z evidence, pokud zůstává dítě v evidenci OSPOD z jiného důvodu), tuto lhůtu považujeme za důležité zachovat, zejména z hlediska možného opatrovnictví ve věcech NRP či osvojení, kde jednak může vzniknout důvod ke zjištění informací ze spisu i po delší době (viz nyní věci týkající se zaopatřovacího příspěvku či zprostředkování), jednak musí být garantováno právo osvojeného dítěte nahlížet do všech spisů týkajících se osvojení po nabytí svéprávnosti
- pokud dítě není v evidenci, není důvod pro žádost soudu o vyjádření v řízení o rozvodu dítě evidovat v rejstříku Om a zakládat k němu spis. Žádost se vyřídí podle spisového řádu úřadu v běžném režimu
- pokud dítě v evidenci Om je a je k němu tedy i vedena spisová dokumentace Om, asi nelze nic namítat proti tomu, aby žádost soudu byla vyřízena pod značkou Om a písemnosti v té věci do spisové dokumentace založeny